

Havsmurarbiet i Skåne

Inventering 2008

Åtgärdsprogram för hotade arter

Krister Larsson

2009

Titel:	Havsmurarbiet i Skåne - inventering 2008
Utgiven av:	Länsstyrelsen i Skåne län
Författare:	Krister Larsson
Beställningsadress:	Länsstyrelsen i Skåne län Miljöavdelningen 205 15 MALMÖ Tfn: 040-25 20 00 skane@lansstyrelsen.se
Copyright:	Länsstyrelsen i Skåne län. Innehållet i rapporten får gärna citeras eller refereras med uppgivande av källa. Alla foton och figurer är tagna och gjorda av författaren.
ISBN:	978-91-86079-61-1
Länsstyrelserapport	2009:19
Layout:	Krister Larsson samt Maria Sandell, Länsstyrelsen i Skåne län
Tryckt:	2009
Omslagsbild:	Havsmurarbi, <i>Osmia maritima</i> , på strandvial vid Yngsjö 2008-05-30

Förord

Åtgärdsprogram för bevarande av havsmurarbi ingår i en storsatsning för hotade arter och biotoper som Naturvårdsverket och Länsstyrelserna genomför med syfte att till år 2015 minska andelen hotade arter med 30 %. Genom åtgärdsprogrammen kan riktade åtgärder sättas in för de arter som har behov av sådana för sin överlevnad, men dessa åtgärder förväntas även gynna många fler arter. Arbetet med åtgärdsprogrammen är därmed ett led i arbetet med att uppnå nationella och regionala miljömål.

Under maj och juni 2008 har Krister Larsson, på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län, inventerat havsmurarbi (*Osmia maritima*) på nio lokaler i Skåne. Havsmurarbi lever på strandvial i sanddyner längs den skånska och halländska kusten. Arten är beroende av ett sanddynslandskap där vita rörliga sanddyner förekommer och där den naturliga dynamiken i dynlandskapen skapar arealer av bar sand. En stor andel bar sand i dyner är en förutsättning för att strandvial förekomma i rikliga mängder och att lämpliga miljöer för biets boplatser ska finnas. En stor del av våra sanddyner har försvunnit eller starkt reducerats genom exploatering av våra kuster och/eller igenplantering av träd, framförallt tall under 1700-1800-talet. I de kvarvarande öppna dynmiljöerna förtätas grässvålen genom utebliven störning.

Förekomsten av havsmurarbi i Skåne var osäker och syftet med inventeringen var att konstatera om arten fanns kvar på tidigare kända lokaler och att upptäcka den på nya lokaler. Nya fynd gjordes under 2008 på fyra lokaler längs en tre kilometer lång sträcka från Yngsjö havsbad till Gropahålet i söder. Dynerna är hårt trängda längs den aktuella kusten och idag är den enda störning som förekommer de stigar som badgäster trampar upp, på väg ned till vattnet. Denna störning är långt ifrån tillräcklig och skötselbehovet för att skapa ytor av bar sand är stort om vi även i fortsättningen ska kunna se havsmurarbiet flyga längs den skånska kusten.

Malmö april 2009

Gabrielle Rosquist

Nationell koordinator för åtgärdsprogram för hotade arter

Innehåll

Förord.....	3
Inledning.....	5
Havsmurarbiet i Sverige.....	5
Havsmurarbiet i Skåne 2008	5
Yngsjö strand och havsbad	6
Övriga skånska lokaler – skötselsynpunkter	9
Förslag till fortsatt inventering i Skåne 2009	10
Bilaga I. Uppgifter om rödlistade arter.....	11

Inledning

Under maj-juni 2008 genomfördes på uppdrag från Länsstyrelsen i Skåne län en inventering av havsmurarbi i Skåne enligt förslag till Åtgärdsprogram för bevarande av havsmurarbi.

I uppdraget har ingått att inventera det akut hotade havsmurarbiet på 4-7 lokaler i Skåne län, att beskriva hotbild och föreslå skötselåtgärder för lokaler där förekomst av biet registreras samt att redovisa övriga rödlistade arter som påträffas på lokalerna. Länsstyrelsens kontaktperson har varit Gabrielle Rosquist.

Havsmurarbiet i Sverige

Ett förslag till åtgärdsprogram för havsmurarbi har utarbetats av Björn Cederberg, Anders Nilsson och författaren till denna rapport. Åtgärdsprogrammet har remissbehandlats och ligger hos Naturvårdsverket för fastställelse.

Enligt åtgärdsprogrammet finns sex aktuella lokaler för havsmurarbi i landet, varav två ligger i Skåne och fyra i Halland. Det kända svenska beståndet har uppskattats till mindre än 50 reproducerande honor. Under 2008 har därutöver två nya lokaler hittats i Halland (Krister Hall muntl.) och i Skåne har i samband med denna inventering en ny lokal hittats (Yngsjö), den skånska lokalen verkar vara en av de främsta i landet.

De båda övriga skånska lokaler där havsmurarbi har setts i sen tid är Haväng/Vitemölla där den senaste observationen är från 2005 då författaren såg en hane på sandnejlika innanför dynerna samt Ängelholms strandskog där den enda observationen är en hona vid Råbocka camping 2000 (muntl. Olle Högmo).

Havsmurarbiet i Skåne 2008

Fältinventeringar har gjorts 25/5 (Ängelholms strandskog, Vegeholm, Vejbystrand), 28/5 (Haväng/Vitemölla), 30/5 (Vantmannabadet, Yngsjö, Mälarhusen, Sandhammaren), 13/6 (Åhus, Yngsjö, Haväng/Vitemölla) och 26/6 (Ängelholms strandskog, Rönnen). Närmare uppgifter om

Vid haväng/Vitemölla finns stora bestånd av strandvial i dynerna. Trots detta har havsmurarbiet inte setts här efter 2005.

rödlistade arter som har setts under inventeringen redovisas i bilaga.

Strax före det första fältbesöket vid Yngsjö förmedlade Björn Cederberg en uppgift om att Olle Högmö hade sett havsmurarbi på en ny lokal i Yngsjö-trakten. Under inventeringen sågs sedan havsmurarbi på strandvial på två olika ställen i mellersta och norra Yngsjö. Vid senare kontakter med Olle Högmö visade det sig att hans observationer hade gjorts på två andra ställen längre söderut i området, den 18/5 vid Gropahålets naturistbad (2 hanar) samt den 5/6 några hundra meter norr om detta (4 honor och 2 hanar). Sammantaget tyder detta på att det finns en god population av biet vid Yngsjö och att det drygt tre kilometer långa strandområdet bör ses som en sammanhängande lokal.

I övriga besökta områden sågs inga havsmurarbin under inventeringen och det finns inte några andra kända observationer från Skåne under 2008. Mest anmärkningsvärt är att det inte har setts några havsmurarbin vid Haväng/Vitemölla efter 2005 trots ett flertal besök vid lämplig tid under de senaste åren. I år fanns där stora bestånd av blommande strandvial, miljön såg även i övrigt ut att vara lämplig och det är troligt att här trots allt finns kvar en mindre population av biet.

Därutöver är Sandhammaren den lokal i Skåne som ser ut att ha de bästa förutsättningarna för havsmurarbi. Här finns stora bestånd av strandvial och ett rikt utbud av lämpliga boplatser. Trots detta har resultatet blivit negativt vid de fältbesök som har gjorts under senare år.

Erfarenheterna från undersökningar på de kända halländska lokalerna har visat att havsmurarbiet är mycket nyckfull i sitt uppträdande och att en hög andel av de fältbesök som sker under lämpliga flygdagar blir resultatlösa. Negativa resultat går därför inte att tolka som att havsmurarbiet inte finns på en lokal och det behövs normalt upprepade besök för att hitta små populationer.

Yngsjö strand och havsbad

Havsmurarbin har under försommaren 2008 setts på fyra ställen utmed den drygt tre kilometer långa sandstranden från Yngsjö havsbad, söderut förbi Yngsjö strand och vidare till naturistbadet vid Gropahålet. Den nordligaste platsen som biet sågs på ligger fem hundra meter norr om campingen vid Yngsjö havsbad. Spridda strandvialbestånd av växlande storlek finns i dynerna och på övre delen av sandstranden utmed i stort sett hela kuststräckan. Totalt har sju honor och sex hanar av havsmurarbi setts i området under 2008, men det verkliga beståndet är säkert betydligt större. Detta innebär att Yngsjö-området, tillsammans med Ringsegård i Halland, är den främsta kända lokalen för havsmurarbi i landet.

Under inventeringen sågs även de rödlistade arterna fältpiplärka och havstapetserarbi i området och här finns sannolikt betydligt fler rödlistade sandmarksarter.

Sanddynerna är låga i området och följs av en relativt smal remsa öppen sandhed innanför dynerna innan tallskogen och bebyggelsen tar vid. Utmed stigstråket som löper på sandheden finns på sina ställen rikligt med ängsviol och andra örter. Ängsviolens blad var ofta rejält naggade i kanterna, kanske av havsmurarbina som enligt uppgifter i åtgärdsprogrammet gärna använder bladbitar från denna växt för att klä in larvkammaren, som biet gräver ut i dynerna.

Tramper från områdets besökare har starkt bidragit till att de öppna sandmarkerna finns kvar i området och till deras örtrikedom. Någon aktiv skötsel för att hålla området öppet verkar inte ha skett och skogen tränger på från landsidan och bitvis finns ett rikt inslag av ung tall och en del lövuppslag. Även vresrosen expanderar i området och spridda ruggar finns i större delen av området.

Biotopbild över sanddynerna vid Yngsjö strand där havsmurarbin sågs 30/5 och 13/6. I dynkanten och utmed vältrampade stigar över de låga dynerna växer mycket strandvial, som är tydligt gynnad av badgästernas tramp och vågornas erosion. Spridda småtallar visar hur skogen tränger på från landsidan.

Skötselåtgärder är angelägna i hela området dels för att bevara en gynnsam miljö för havsmurarbiet och dels för att här finns en god potential att producera ett överskott på bin som kan sprida sig till andra lämpliga dynområden i sydöstra Skåne.

Skötselsynpunkter, Yngsjö strand och havsbad:

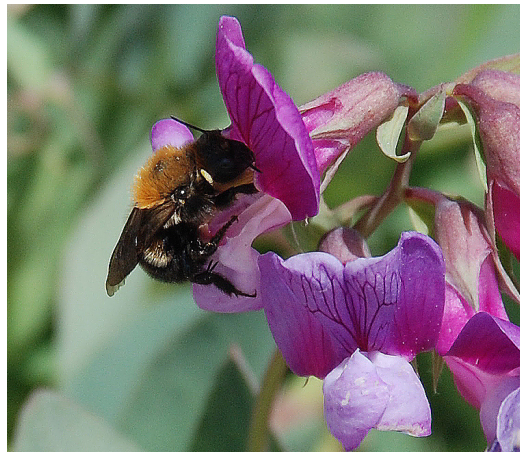
De mest angelägna skötselåtgärderna är att åstadkomma mer störning i dynerna för att gynna strandvialen och för att skapa lämpliga boplatser med solexponerad, öppen sand samt att förhindra igenväxning av den öppna sandheden innanför dynerna.

Utmed de flesta stigstråken som går över dynerna och ner till stranden växer strandvial medan den ofta saknas mellan stråken. Ett tätare system av stigar med öppen sand genom dynerna bör skapas med grävmaskin för att förbättra miljön för biet. En effekt av detta blir också att områdets besökare även kommer att utnyttja de nyskapade stigarna ner till stranden och genom trampet bidra till att de inte växer igen så snabbt och att strandvialen gynnas.

På sandheden och i dynerna bör alla unga tallar och lövträd tas bort, gärna ryckas upp med rötterna vilket snabbt och effektivt kan göras med en grävmaskin med klämskopa. Dessutom bör alla ruggar av vresros snarast tas bort innan de hinner sluta sig till stora, sammanhängande buskage.

Framför båtarna finns ett stort bestånd strandvial som gynnats av trampet vid båtarna och utmed stigen som går ner till stranden här. Det var här, norr om campingen vid havsbadet, som två honor av havsmurarbi sågs den 13/6. Några hundra meter söderut sågs även revirhävande fältpiplärka.

T. v. en hona av havsmurarbi som värmer sig på sanden framför den röda båten ovan den 13/6. T. h. ses en annan hona på strandvial vid Yngsjö strand 1,5 km längre söderut den 30/5.

Utmed stigarna bakom dynerna vid Yngsjö strand finns mycket ängsviol där trampet är som mest intensivt. De gröna plantorna mitt i stigen är ängsviol som växer nära det ställe där havsmurarbin sågs den 30/5. Ängsviolerna var här ovanligt mycket naggade i kanterna, se bilden t. h., och kanske är det havsmurarbin som har skurit loss bladbitar att klä in larvskammaren med.

Bästa sättet att få bort vresrosen är att gräva bort den med rötterna med en gallerskopa som sorterar ifrån det organiska materialet och lämnar kvar sanden på platsen. En mindre kompletterande grävning bör sedan göras efter några år eftersom det blir kvar en del rotbitar som kan växa upp till nya buskar. Fördelen med denna metod jämfört med att röja ner vresrosen är att den har en mer bestående effekt och att det blir billigare på sikt samtidigt som det vid grävningen skapas nya partier med blottad sand som är lämpliga bomiljöer för havsmurarbi och många andra rödlistade insekter. Även fältpiplärkan, som förekommer med minst ett par vid Yngsjö havsbad, gynnas av ett ökat inslag av sandblottor.

På sikt bör även den öppna sandheden breddas inåt land där det är möjligt med hänsyn till bebyggelsen genom avverkningar i skogskanten.

Övriga skånska lokaler – skötselsynpunkter

Åtgärdsprogrammet för havsmurarbi har remissbehandlats och ligger hos Naturvårdsverket för fastställelseprövning. I åtgärdsprogrammet föreslås en rad skötselåtgärder på de båda tidigare kända lokalerna för havsmurarbi i Skåne, Haväng/Vitemölla och Ängelholms strandskog (Kronoskogen). Under inventeringen hittades inte några havsmurarbin på dessa lokaler men sannolikheten är stor att biet lever kvar här i små och därför svårfunna populationer. Skötselåtgärder är därför angelägna för att försöka bevara dessa populationer och att få dem att växa till sig.

För **Haväng/Vitemölla** föreslås i åtgärdsprogrammet följande åtgärder: Vresrosen bör grävas bort helt under 2008 så att den inte hinner rota sig fastare i området och dessutom bör en småskalig markstörning (grävning, harvning eller avbaning) utföras i delar av dynerna som saknar eller har tynande bestånd av strandvial för att gynna dess plantetablering och vegetativa spridning.

Utmed dynerna söder om Stenören finns spridda bestånd av strandvial hela vägen ner till Vitemölla, men mellan Stenören och Klammersbäcken har självföryngrad tall från planteringar i östra delen av reservatet expanderat starkt under senare decennier och här återstår bara en smal öppen dynremsa som blir alltmer trängd av tallen. För att utöka havsmurarbiets livsmiljö är det angeläget att tallskogen närmast stranden avverkas. Detta bör inledas under 2008 genom att ljusluckor huggs där strandvialen är väl etablerad. Senast 2012 bör en minst 50 meter bred zon utmed hela dynsträckan ha öppnats så att kontakt skapas med de öppna dynerna längre söderut mot Vitemölla. Bortgrävning av vresros och småskalig markstörning för att gynna strandvial bör inledas även i denna del under 2008.

För att öka utbudet av nektar- och pollenväxter och minska födokonkurrensen för havsmurarbiet är åtgärder som gynnar blomrikedomen angelägna även inom en bred zon (200-300 meter) innanför dynerna och sådana åtgärder bör inledas snarast. Exempel på sådana åtgärder är småskalig markstörning (t. ex. harvning, fräsning och bränning tidigt på våren), avverkning av tall sydost om Stenören samt att hålla ett lågt betetryck under försommaren i betesmarken vid Haväng (Lindgrens backar) så att blommorna inte blir hårt nerbetade. Den här typen av åtgärder gynnar blomrikedomen, bland annat käringtanden som redan finns spridd i området och som också är en lämplig födoväxt för havsmurarbiet.

I **Ängelholms strandskog** har under våren 2008 större restaureringsarbeten inletts för att återskapa den öppna sandheden bakom dynerna. Dessa åtgärder bidrar till att förbättra livsmiljön för havsmurarbiet i området och ligger helt i linje med de åtgärder som föreslås i åtgärdsprogrammet, nämligen att:

Storskaliga restaureringsåtgärder för att få ett mer öppet dynlandskap med god tillgång på

käringtand och andra pollenväxter måste inledas under 2008 för att säkra biets överlevnad i området. Dessutom måste den dumpning av tång som årligen sker i dynernas västra del omedelbart upphöra och bortgrävning av vresrosbuskage och andra kvävegynnade växter som gynnats av detta inledas.

Förslag till fortsatt inventering i Skåne 2009

Erfarenheterna från de senaste årens inventeringar i Skåne och Halland har visat att små populationer av havsmurarbi är svåra att hitta och att sådana kan dröja sig kvar även i områden som har inventerats tidigare med ett negativt resultat. Det är svårt att i dagsläget ha någon uppfattning om hur stort mörkertalet är och det är även oklart om havsmurarbiets normala utbredningsmönster är att det förekommer i små, glesa populationer utmed de sydsvenska sandkusterna eller om det på flertalet aktuella lokaler handlar om tynande restbestånd som dröjer sig kvar. Med tanke på att havsmurarbiets livsmiljö har minskat starkt i utbredning under det senaste halvsekleet ligger det nära till hands att dra slutsatsen att det handlar om tynande restbestånd som kräver akuta skötselåtgärder.

Den mest angelägna inventeringsinsatsen i Skåne för 2009 är att få en bättre bild av utbredning och beståndsstorlek för den nyupptäckta populationen vid Yngsjö och om det finns fler närliggande förekomster av biet i sanddynerna utmed Hanöbukten. Fortsätter populationen längre norrut mot Åhus respektive längre söderut mot Friseboda eller är det rentav en sammanhängande population ända ner till Haväng/Vitemölla? För att få bättre kunskaper om förekomsten utmed Hanöbukten och skötselbehoven i sanddynerna här föreslås tre inventeringsdagar vid bra flygväder för biet under perioden 25 maj till 20 juni 2009.

Med tanke på de stora restuareringsåtgärder som för närvarande pågår i Ängelholms strandskog föreslås även en inventeringsdag under havsmurarbiets flygtid i detta område under 2009.

Det område i Skåne i övrigt som ser mest lämpligt ut för havsmurarbiet är sanddynerna vid Sandhammaren och Mälarhusen där det finns stora bestånd av strandvial och många lämpliga boplatser. Flera inventeringsbesök har gjorts här under de senaste åren med negativt resultat, men det handlar samtidigt om stora dynområden som är svåra att inventera. En inventeringsdag bör därför om möjligt även avsättas för detta område under 2009.

I övrigt är det troligt att det finns ytterligare någon lokal för biet i skånska sanddynen som ännu inte har upptäckts, men det handlar då om ett stort antal dynområden och stora inventeringsinsatser krävs för att klargöra detta. En sådan inventering försvåras även av att vädret kan vara nyckfullt under försommaren när biet är aktivt och att antalet lämpliga inventeringsdagar under vissa år är få. Ett bra sätt att fånga upp eventuella strölokaler kan vara att sprida information om havsmurarbiet till en naturintresserad allmänhet med förhoppningen att det ökande intresset för vildbin kan bidra till nya kunskaper om havsmurarbiets utbredning.

Bilaga I. Uppgifter om rödlistade arter

Här följer en lista över rödlistade arter som noterades under inventeringen 2008.

<i>Osmia maritima</i>	havsmurarbi	CR	
Yngsjö strand (6195406/1402732)			30/5 2 honor och 1 hane på strandvial
			13/6 1 hona på strandvial
Yngsjö havsbad N (6196313/1403299)			13/6 2 honor på strandvial
<i>Pterocheilus phaleratus</i>	palpgeting	EN	
Haväng/Vitemölla (6177921/1399002)			28/5 1 hane på blåmunkar
<i>Anthus campestris</i>	fältpiplärka	EN	
Sandhammaren norra (6141735/1398764)			30/5 1 hane sångflykt
Yngsjö havsbad (6196051/1403142)			13/6 1 hane sångflykt
Haväng/Vitemölla (6178074/1398946)			13/6 1 hane sångflykt
<i>Eryngium maritimum</i>	martorn	EN	
Haväng/Vitemölla (6177921/1399002)			13/6 3 plantor
Vitemölla (6176663/1399262)			13/6 1 planta
<i>Megachile dorsalis</i>	havstapetserarbi	NT	
Yngsjö strand (6195406/1402732)			30/5 1 hane i dynerna
			13/6 5 hanar i dynerna
Yngsjö havsbad N (6196313/1403299)			13/6 4 hanar i dynerna
Vantmannabadet (6197200/1403700)			13/6 3 hanar i dynerna
Sandhammaren norra (6141735/1398764)			30/5 1 hona i dynerna
<i>Cryptocephalus sericeus</i>	en bladbagge	NT	
Haväng/Vitemölla (6177921/1399002)			13/6 1 ex. på blåmunkar
<i>Hypocaccus rugiceps</i>	en stumpbagge	NT	
Haväng/Vitemölla (6177921/1399002)			28/5 1 ex. i sanddynen
<i>Perdix perdix</i>	rapphöna	NT	
Sandhammaren norra (6141735/1398764)			30/5 3 ex. i dynerna

Så mycket som fem procent av våra djur, växter och svampar löper risk att dö ut. En storsatsning för att bevara dem och deras livsmiljöer ingår i Naturvårdsverkets och Länsstyrelsernas arbete. Det är en del av arbetet för att klara riksdagens miljökvalitetsmål, som exempelvis **Ett rikt odlingslandskap**, **Levande skogar** och **Ett rikt växt- och djurliv**.

Havsmurarbiet, *Osmia maritima*, lever i de öppna sanddynerna i Skåne och Halland och är ett av de mest hotade av våra svenska bin. Havsmurarbiet är beroende av sandblottor för boplatser och rik tillgång till käringtand eller strandvial att hämta nektar och pollen ur. Bristen på störning i dynlandskapet gör att dessa miljöer blir allt mer sällsynta. Under maj och juni 2008 har Krister Larsson, på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län, inventerat havsmurarbi på nio lokaler i Skåne.

Havsmurarbiet återfanns på fyra nya lokaler längst Skånes ostkust från Yngsjö havsbad i norr till Gropahålet i söder. Däremot hittade inga individer på de de båda tidigare kända lokalerna i Skåne; Haväng/Vitemölla och Ängelholms strandskog. Sannolikheten är dock stor att biet lever kvar här i små och därför svårfunna populationer. Rapporten innehåller även förslag till skötselåtgärder som gynnar förekomsten av havsmurarbi.

